

Eszik Alajos

100+ 3

(Válogatás a képzőművészeti főiskola
és egyetem grafikai gyűjteményéből
– Kiállítás a Gönczi Galériában)

100+3 áll a zalaegerszegi meghívón és ez azt hivatott jelezni, hogy a grafikai művészetek felsőfokú oktatása immáron 103 éve folyik Magyarországon. Valójában két pauza (az egyik az I. világháború 1914-21, illetve Olgvai Viktor halála után 1929-31-ig) beékelődött ebbe a folyamatba.

Mi most mégis a folyamatosságot szeretnénk ünnepelni, ezzel a kiállítással is. Amit fontos értéknek érzünk ebben az országban, ahol annyiszor szakadt meg a folyamatosság, annyiszor kényszerű és tragikus abbamaradottság és keserves újrakezdés ismételte magát.

A kiállítás a Magyar Kultúra napjához kapcsolódó ünnepségsorozatnak is része. Amely ünnepségek viszont a Himnusz születéséhez kapcsolódtak. A Himnusz történetéhez tartozik, hogy a magyar törvényhozás 1903-ban iktatta törvénybe, tehát 3 évvel korábban, minthogy a grafikaoktatás elkezdődött volna. A grafika oktatásának Olgvai 1906-os szaktanfolyamának indítása előtt is voltak előzményei. Morelli Gusztávnak, a kor ünnepelt fametszőjének 1876-ban fametszési osztályt indítanak az Országos Mintarajz Iskolában (amely főiskolánk, egyetemünk jogelődje). Másik kezdeményezés, hogy Doby Jenőt (ami Morelli a fametszésben, az Doby Jenőt Trefort Ágoston 1884-ben a Magyar Iparművészeti Iskola tanárává nevezte ki, és a sokszorosító művészetek utóbb említett ágait művelő osztály vezetésével bízta meg. Az Iparművészeti Iskoláról, a Kisképzőről, azaz a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola elődjéről van szó.

Január 10-én zárt a Magyar Nemzeti Galériában a *München magyarul* című tárlat (Magyar Művészek

Münchenben 1850 és 1914 között). Ezen belélelthattunk az előzményekbe, tudniillik Olgvai Viktor néhány Münchenben készült metszetét, litóját, Rippl-Rónai egy rézkarcát, Zichy Istvánnak, Glatz Oszkárnak egy-egy litóját állították ki. Az igazi meglepetést egy Aranyossy Ákos nevű grafikus okozta. Gyönyörűen rajzolt, technikailag pedig mindent tudott a rézkarcolásról. Hatalmas tehetség volt, ám sajnos 28 évesen elhunyt.

Szóval itt ringott (mármint Münchenben) a magyar grafika bölcsője. Érdemes feljegyezni, hogy kik voltak Olgvaiék tanárai: Wilhelm Unger és Theophil Alphonse. A grafikaoktatás első etapja Olgvai vezetésével 1914-ig tartott. Ezt a korszakot a kiállításon az *Téli táj* és *Karácsonyfák* c. munkái, valamint Kroón Jenő, Kozma Lajos, Tichy Gyula, Tichy Kálmán lapjai képviselik. Olgvai alatt a következő technikákat kultiválták: rézkarc, aquatinta, mezzotinto, algráfia, kőrajz és kromolitográfia. Ezek közül az algráfia a kőrajznak alumíniumlemezen megvalósított változata, a kromolitográfia pedig a színes kőrajzot takarja. Ez a korszak az I. világháborúig a stílusok gyors változásait hozta magával. A Münchener Akadémia historizáló naturalizmusát követi az impresszionizmus, majd a posztimpresszionizmus sokféle fajtája, azután a szecesszió, majd a konstruktivista és expresszionista törekvések következtek. Vajon innen merre vezetett volna az út, ha vezetett volna?

A szörnyű világégés után kiábrándultság, letargia, majd a maradék értékek őrzésének attitűdje következik, ez mindenképpen konzervatívabb korszak.

1927 és 29 között Varga Nándor Lajos már helyettesítő tanár, majd 1931-től tanszékvezető. Tulajdonképpen ez az archívum is az ő szervezőmunkájának köszönhető.

Kondor Béla:
Angyalok, 1956
rézkarc

Saját művészi munkái közül itt a *Hinta* című rézkarcát és *Melitta* című gyönyörű szép hidegtűjét láthatjuk. Varga Nándor graphicus doctus volt. Tudományos alaposággal megírta a szakma technikai jellegű sillabuszait: *A rézkarc*, 1935, *A rézmetszet*, 1938, *A fametszet*, 1940.

Gyűjtött, rendszerezett, kutatott, publikált, tanított. Hatalmas munkát végzett. A korszakot ezen a tárlaton Tarjányi Simkovics Jenő, Aba Novák Vilmos, Patkó Károly, Hincz Gyula, Barcsay Jenő, Gáborjáni Szabó Kálmán, Szőnyi István munkái reprezentálják.

Varga Nándor Lajos *Hinta* című karca egyértelmű utalás Jean-Honore Fragonardnak, a francia rokokó mesterének hasonló című festményére. Érdekes lett volna Várkonyi Györgynek ugyanezre a műre 2000-ben készített persziflázását az archívumból kiemelni, és itt kiállítani. Varga Nándor rézkarcoló eszményképe Rembrandt volt. Az ő szabadvonalas rajztechnikáját, fény-árnyék szisztémáját próbálta követni, vagy ebből indította önálló irányát, ez az ún. rézkarcoló nemzedék. Most e korszak reprezentáns darabja látható itt. Aba Novák Vilmos *Savonarola* című karca.

Varga Nándor Lajost 1949-ben eltávolítják a tanszék éléről. Kell a hely a szovjet egyenruhában ún.

felszabadítóként érkező, egyébként jó szándékú dilettánsnak, Ék Sándornak. A tervező grafikát az ő vezetésével összevonják a sokszorosító grafikával és egyébként két kitűnő tanárt hoznak be, Konecsni Györgyöt és Koffán Károlyt. Ez a korszak a gyűjtemény szempontjából lyukas szakasz. Mivel ők a múltat eltörölni érkeztek, tulajdonképpen örülhetünk, hogy nem semmisítették meg, nem dobták ki a gyűjteményt. Mindenesetre a gyűjtőmunka megszakadt. A gyűjtemény gondozatlanul hanyódott. Művészetpedagógiai funkcióját (ti. a hallgatóknak demonstrációs anyagként szolgált azelőtt és szolgál újra) sem tölthette be.

A korszak szemléletére jellemző epizód: „Több, mint félévi alapos előkészítés után augusztus 19-én megnyílt az Első Magyar Képzőművészeti Kiállítás” – tudósít Pogány Ödön Gábor a Szabad Művészet 1950. augusztusi számában. 51-ben a második, 52-ben harmadik, stb. Tehát velük kezdődött a történelem, a folyamatosságot megtagadták. Tulajdonképpen igazi szocreál munkák nincsenek az archívumban. Pedig elővennének, tanulmányoznánk, kiállítanánk és beleillesztenénk a múltunkba, amit mi immár és újra szeretnénk folyamatában látni.

Lengyel András: Album lapok II., 1980 - offszet

A korszak végéről 1956-tól láthatunk három Kondor Béla karcot. Kondor Bélának a magyar grafikát megújító központi szerepe vitathatatlan. Ugyanakkor érdemes megvizsgálni, miben állt az újítása. Míg a szocialista ideológusok csapásai alatt az öreg posztimpreszionisták alkatuktól függően nyúglódnak vagy éppenséggel neofita túlbuzgósággal bevitték a művészetükbe a nevelő, a moralizáló ideológiai attitűdöt, de a művészetüktől idegen bélyegként fityegett azon, addig Kondor valódi fordulatként valódi ideológiai és morális tartalmakat vitt be és az ő művészete nem vetette ki azokat idegen testként magából. Hogyan sikerült ez neki? Frank János Szóra bírt műtermek c. riportkönyvében Kondor így válaszol: „Harmadéves koromban végignéztem a Szépművészeti Múzeum igen sok grafikai lapját, Dürert, Rembrandtot, Goyát. Alapelemeket kerestem és találtam. Amit én másoktól – a klasszikusokból – elloptam, abból lett a Kondor iskola.”. Tehát Kondor rájött, hogy le kell ásni a szilárd alapig és arra lehet építkezni. Kondor diplomamunkáját, a „Dózsa sorozatot” (amelyből itt egy lapot láthatunk) be lehet tenni illusztrációként Huizinga A középkor alkonya c. munkájához. A középkorvégi válságkorszak nagy moralistái Schongauer, Holbein, Bosch az ő szellemi rokonai, akiktől mint a fentebb említettektől is alapelemeket vett át. Művészete

Járay Katalin: Anna, 2007 - vegyes technika

egyszerre archaizáló és modern, a dolgok történelmi jelmezben való megjelenítése, az áttételezettsége miatt erősen intellektuális.

Ez már a Kádár-korszak értelmiségi, művészi attitűdje – történelmi parafrázisokkal megüzenni a hatalomnak morálisan lesújtó véleményét. Ez sajátos kelet-európai taktika. Nincs köze az akkor kortárs nyugat-európai művészethez. Ahogy Kondor egy hosszabbra tervezett párizsi tanulmányútról két hét után hazamenekült, jelzi, hogy ezt ő is pontosan érzékelte. Azok a művészek és művészettörténészek, akik a megoldást az amerikai, nyugat-európai tendenciák gyors követésében látják, nem tudtak és nem tudnak mit kezdeni a Kondor jelenséggel. Nem volt szoc-reál és nem volt modern. Elnézést a kissé hosszú Kondor-elemzésért, de az előtte járók és utána jövők helyzetére is rávilágít. 1956 ismét cezúra. A hatvanas, hetvenes éveket a Kondor által megnyitott archaizáló irány (Ágotha Margit, Rékassy Csaba, Gyulay Líviusz) vagy óvatos nyitás a nyugat felé

Molnár Dóra:
Nevelés II.,
2008
hidegtű

jellemezte. Utóbbinak képviselői: Maurer Dóra, Pásztor Gábor akkori műveikkel. A mezőny nagy része Picasso-t egyeztetette a magyar népművészettel. A korszak vége felé megjelenik a pop-art hatása Pásztor Gábor vagy Lakner László grafikáin. A magyar illusztráció kiváló korszakát éli: Kass János, Reich Károly (aki a Picasso-ban lévő látens klasszicizmust manifesztta teszi), Würth Ádám, Csohány Kálmán és mások által.

Ez a főiskolán a Raszler-Rozanits korszak, a főiskolán kívül pedig a magyar grafika aranykoraként emlegetett korszak. Feledy Gyula Krakkóból Miskolcra hazatérve a régi tébolydából a húszas években a főiskola művésztelepévé avanszált műhelyben Kondorral, Lenkeyvel, Pásztorral dolgozik. Litografálnak, rézkarcolnak. Nemzetközi díjakat hoznak haza. Létrejön a miskolci grafikai biennalé (1961). A főiskola termeli a tehetségeket. Ezek közül itt szerepel a két Kőnig. Frigyes, az Egyetem jelenlegi rektora és Róbert, tanárkollégánk.

Lengyel András szintén kollégánk. Kicsit később jómagam, Gaál József, Szurcsik József, Rácmolnár Sándor következnek.

1978-ban Kocsis Imre létrehozza a szitaműhelyt. Később a Tanszék vezetését is átveszi Raszler Károlytól. Kollégánk lesz Baranyay András, akinek főiskolás korában, Bernáth növendékeként készített *Részlet* című

pop-artos litográfiája díszíti a meghívónkat. Úgy érzem, tehetségek változatlanul érkeznek és mi megpróbálunk jó gondozóik lenni. A grafika körüli légkör, a szakma presztízse azonban az utóbbi időben sokat változott. A Kádár-korszak történelmi példázatokkal üzengető (főleg vájtfülűeknek szóló), izgalmasnak tűnő játéka művész és hatalom között véget ért.

A polgári mecenatúrára várna a feladat, hogy eltartó közege legyen e műfajnak. Tehetségek változatlanul érkeznek. Tanszékünk jelenlegi tanári kara, Somorjai Kiss Tibor vezetésével, ezeknek a tehetségeknek a gondozását, pályára bocsátást tartja feladatának.

1902-ben *Az iparművészet könyve* című munkában írta Czakó Elemér: „Kevés művelt ország van, ahol a sokszorosító művészet nemesebb alkotásainak oly kevés volna a közönsége, mint nálunk.”.

Néhanap a ma grafikusai is hasonlóan borongó véleményt fogalmaznak meg.

Mi persze hiszünk abban, hogy a helyzet fokozatosan változni fog. Egy erősödő ország, erősödő polgári rétege ezt a kultúrát felkarolja.

(A Magyar Kultúra Napja alkalmából elhangzott megnyitó írott változata.)